

При цьому не можна випускати з поля зору ту обставину, що гуманітарна підготовка та професійна поведінка працівників ОВС будуть зведені нанівець, якщо пересічний громадянин України не отримає мінімуму громадянської освіти та виховання, які зав'язані на певний суспільний ідеал та підтримуються певною системою цінностей, що автоматично заохочують особистість до певних зразків повсякденної поведінки.

Таким чином, гуманізація професійної освіти працівників освіти – це один із шляхів інтеграції України у Загальноєвропейський нормативний простір, на якому права людини відіграють центральну роль, забезпечення якої є предметом особливої уваги та головним результатом цілеспрямованої гуманітарної підготовки у національній системі освіти будь-якої країни – учасниці Європейського союзу.

Література

1. Концептуальні засади гуманітарної освіти... – С.159-160.
2. Пискун С. «Мы ждем Лазаренко и с удовольствием его примем» //Зеркало недели. – № 6 (431). – 15 февраля 2003 г.
3. Словарь иностранных слов – 7-е изд. ,перераб. – М.: Русск. язык, 1980. – С.409.

А.Й. Капська

СТУПЕНЕВА СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ

Аннотація

В статті розкриваються концептуальні підходи к решению проблем относительно двухуровневой подготовки специалистов социально-педагогической сферы деятельности и ее соотношение с Болонским процессом.

Впровадження ступеневої системи вищої освіти продиктовано логікою розвитку самого суспільства, необхідністю безперервної освіти в сучасних умовах. Воно спрямоване на розширення доступності вищої освіти і дозволяє задовольнити освітні запити молоді залежно від здібностей, бажання і можливостей; збільшує права людини на

індивідуальний вибір характеру, змісту і рівня освіти. При цьому ступенева освіта підвищує якість вищої освіти на основі гуманітаризації і фундаменталізації освітніх програм, сполучення широкої загальноосвітньої підготовки студентів із наступною глибокою спеціалізацією за визначеними професійними напрямками.

Відповідно до цього назріла стратегічна вимога переходу до гнучкої, динамічної ступеневої системи підготовки фахівців, піднесення рівня вищої освіти.

Алгоритм моделювання рівневої вищої педагогічної освіти сьогодні широко впроваджується в практику вищих закладів освіти України; накреслено шляхи впровадження рівневої освіти; емпірично виявлено особливості базової вищої освіти соціального педагога – бакалаврат. Розроблено програму, зміст та методичні рекомендації щодо здійснення рівневої вищої освіти, яка має базуватися на Державних галузевих стандартах даної спеціальності.

Її ефективність визначається забезпеченням можливості створення нових об'єктів предметної діяльності випускниками вузу, їх здатністю отримувати якісно нові результати. Проблема фундаменталізації освіти, яка постає перед перехідними суспільствами, полягає не у відсутності чи повній застарілості й непридатності фундаментальних знань і положень, а у відсутності концептуальної операціоналізації понять. Сьогодні можна вже виокремити деякі загальні принципи формування фундаментального шару вищої освіти: поступовий перехід від історико-логічного викладу навчальних дисциплін до логіко-системного; інтегрованість фундаментальних та методологічних курсів; повнота та плюралістичність відбору фундаментальних і методологічних положень; наступність між формуванням базових і методичних категорій та понять.

Ступеневість як явище вищої освіти в прозорому вигляді чи іманентно присутня загалом у всіх країнах Європи. Оскільки педагогіка як

сфера практичної діяльності дуальна за своєю природою (В. Луговий), то вона вимагає більше, ніж інші сфери, поступовості роботи. В даному випадку поступовість не обмежується лише просуванням у часі, і пов'язана також з якісними змінами швидко зростаючого об'єкта діяльності, який так само досить швидко суб'єктивується. Тому двоступеневість у педагогічній освіті є необхідністю, спричиненою як зовнішніми (ієрархічність, відкритість, сумісність, економічність), так і внутрішніми (цінність, динамічність, цілісність, результативність) критеріями.

Не можна не звернути увагу на те, що однією із провідних концептуальних позицій наукових підходів є положення про системний вимір світового освітнього простору. Лише так можна визначити механізми адаптації інших ступеневих систем до вітчизняних умов. Пошук цих механізмів вивів нас на шлях дедуктивного моделювання досліджуваного явища: *ступенева система вищої освіти світу* (провідні розвинені країни за критеріями та факторами) – *ступенева педагогічна освіта* (“еталонні” країни та країни, в яких акцентуються етнорегіональний та історико-педагогічний фактори) – *ступенева освіта майбутніх спеціалістів соціально-педагогічної сфери* (моделювання з урахуванням досвіду сусідів – Росії, Білорусії, Польщі, Чехії).

Специфічними для України, як засвідчив факторний аналіз досвіду впровадження ступеневої вищої педагогічної освіти, виявилися геополітичний, етнорегіональний та історико-педагогічний фактори. Адже проблеми підготовки педагогічних кадрів пов'язані з соціальними і національними відносинами й суперечностями. А головною передумовою прогресу країни, яка активно розвивається, було досягнення національної незалежності, на базі якої розвивається національна консолідація держави.

Не меншої уваги заслуговує також питання про підходи до поняття освітній стандарт. Сьогодні чинні освітні стандарти визначають вимоги за максимумом, водночас у системі двоступеневої освіти за цієї умови зникає

можливість реального припинення навчання на певному рівні без моральних (а можливо, і матеріальних) збитків. Ми вважаємо, що у новітній системі вищої педагогічної освіти мають бути визначені як максимум, так і мінімум, що цілком відповідає вимогам Болонського процесу.

Досвід роботи у соціально-педагогічній сфері й у вищій школі дозволив переконатися в тому, що для України притаманний свій шлях становлення “соціальної педагогіки” як напрямку педагогіки і “соціальна робота” як одного із напрямів соціології. Проте, і один, і другий науковий напрям виріс із емпірики. Спочатку була практика: політичні і соціально-економічні реформи потребували виявлення шляхів і механізмів підтримки і допомоги людям у кризових ситуаціях.

Перші програми, реалізовані в Україні, перші роки навчання спеціалістів відбувалися завдяки трансформації іноземних програм, досвіду зарубіжжя. Навіть перші навчання проводили спеціалісти із США, Англії, Німеччини, які мали чималий досвід роботи у цій сфері.

Проте уже десь у 94-95 роках науковці, а з часом і практики усвідомили, що “калька” іноземних стандартів у підготовці і перепідготовці вітчизняних спеціалістів не завжди є успішною.

Перед нами постала глобальна і досить реальна мета: здійснити поєднання освіти, науки і практики, які б змогли забезпечити умову модернізації системи підготовки спеціалістів для соціальної сфери і водночас стати чинником її подальшого розвитку.

За останні 5-6 років в Україні Національний педагогічний університет і, зокрема, кафедра соціальної педагогіки, стали дійсно науково-методичним центром, навколо яких зосереджені і науковці, і практики, котрі готують спеціалістів для соціально-педагогічної сфери.

Це дозволило нам зосередити увагу на створенні перших програм, навчальних посібників, проведення курсів перепідготовки спеціалістів

центрів ССМ. І, нарешті, ми підійшли до необхідності розробки Державних галузевих стандартів соціальних педагогів і соціальних працівників.

Чому лише сьогодні ми можемо говорити про завершення роботи над Державними стандартами?

Тому, що кожна означена навчальна дисципліна, кількість годин, логіка навчання, види практик – все це потребувало перевірки в реальних умовах. Необхідно було вносити корективи у зміст навчання, терміни навчання з врахуванням ступеневої освіти, новітніх технологій та інноваційної діяльності навчальних закладів.

Окрім того, налагоджена взаємодія на рівні партнерства окремих навчальних закладів, центрів ССМ, ДЦССМ та громадських організацій дозволяє здійснювати:

- а) прогнозування та задоволення потреб суспільства у кадрах, які б мали достатню і педагогічну, і спеціальну підготовку;
- б) створення конкурентно спроможної і гнучкої системи навчальних закладів підготовки і перепідготовки кадрів для даної сфери (від коледжу до університету).

Ще одне питання, на якому ми хочемо загострити увагу, - впровадження галузевих стандартів для заочно-дистанційного навчання, який, без сумніву, з часом приведе до повної дистанційної форми навчання.

Сьогодні державна політика у галузі підготовки і перепідготовки кадрів спрямована на вдосконалення професійного відбору та підготовки молоді, створення необхідних умов для свідомого обрання фаху соціального педагога чи соціального працівника та на запровадження системи професійного відбору молоді на зазначені спеціальності.

Ми не заперечуємо, що всі мають право на вищу освіту, це гарантовано Конституцією. Але при відборі студентів за такими

спеціальностями, на думку спеціалістів, має бути інша система відбору: не лише за високим балом і спроможністю платити за навчання, але й за спеціальними тестами, направленнями центрів по роботі з дітьми та молоддю, інших соціальних інститутів, у яких претенденти попрацювали не менше 2-х років. Сподіваємося, що з часом МОН, навчальні заклади прислухаються до наших рекомендацій.

І останнє: сьогодні соціальна і соціально-педагогічна робота в Україні перебуває на тому рівні, що ми допускаємо можливість функціонування як державної моделі соціальної роботи в Україні, так і альтернативних моделей на регіональному рівні з орієнтацією на пріоритетні напрями роботи з дітьми та молоддю в конкретному регіоні.

Такий багатогранний аспект соціально-педагогічної роботи потребує взаємодії державних і недержавних установ та організацій, різних соціальних інститутів, що сприятиме здійсненню спільних наукових досліджень, реалізації науково обґрунтованих соціальних проектів, проведенню просвітницької роботи серед різних категорій населення з метою попередження кризових явищ.

Все це у сукупності дозволить нам інтегруватися у міжнародний освітній простір, водночас удосконалюючи власні шляхи, засоби і методи поширення та поглиблення гуманітарної сфери в Україні.

Проте всі наші плани зможуть бути реалізованими за умови поглиблення співпраці і кооперації науковців, практиків, за умови широкого залучення до вирішення означених проблем державних інституцій та громадських організацій і Фондів, що буде сприяти створенню соціально-освітнього простору для молоді, запровадженню цільових програм, що сприяють інтеграції освіти, науки і практики. Загалом це забезпечить умови для піднесення престижу і соціального статусу соціально-педагогічних кадрів в Україні, їхнього професійного і культурного зростання, престижу нашої з вами спільної праці.

На підставі висловленого можна зробити такий висновок: сьогодні майбутній розвиток соціуму все частіше проектується через інститут освіти і виховання, який має орієнтуватись, перш за все, не на поточні, а на перспективні цінності суспільства, які обумовлюють як образ майбутнього природного і соціального середовища, так і відповідного йому інтелектуального, морального і діяльнісного образу особистості.

Це твердження дозволяє окреслити фактори, які, зазвичай, значною мірою впливають на необхідність переходу до нової моделі освіти і виховання, адекватної тим кардинальним змінам, які відбуваються в суспільстві:

- традиційна система вищої освіти вела підготовку і виховання спеціаліста в умовах, які зберігалися досить стабільними як при завершенні навчання, так і протягом подальшої життєдіяльності особистості. Сьогодні вищі навчальні заклади зобов'язані готувати спеціаліста до життя у надзвичайно динамічному, суперечливому соціальному середовищі;

- традиційна система діяльності орієнтувалась на стійку систему знань, умінь і навичок, на певні норми життя. У сучасних умовах, коли період оволодіння знаннями скоротився до 3-5 років, трансформуються і видозмінюються особисті ідеали молодого покоління, то означені і запрограмовані знання, ідеали і норми життєдіяльності особистості уже не можуть бути провідною метою навчання і виховання студента;

- традиційна модель навчання і виховання майбутнього спеціаліста орієнтована на вироблення умінь застосовувати алгоритм дій при вирішенні професійних завдань, творчий компонент у ньому був присутній недостатньо. Метою вищої освіти як соціального середовища була не стільки підготовка творчого спеціаліста, скільки працівників, здатних репродукувати уже здобуті знання, ідеали, норми поведінки. В сучасних умовах володіння інформацією, комп'ютерною технікою значною мірою перебирають на себе означені функції, що дозволяє спеціалістові

посилювати свій творчий потенціал. А звідси постає завдання готувати спеціаліста, здатного до творчої діяльності, нестандартного мислення, гуманістичної поведінки;

– якщо традиційний підхід до майбутнього визначався технологічними можливостями теперішнього, то в сучасних умовах різко зросла роль гуманістично-етичної концепції, яка лежить в основі життєдіяльності суспільства і визначає допустимі варіанти його розвитку, а в ньому кожного індивіда.

Враховуючи тенденції до інтеграції та диференціації педагогічної освіти у світі, взаємодії та співробітництва національних систем, прагнення до взаємовизнання дипломів, можна назвати основні потреби наукового осмислення даного процесу:

- принципове вирішення статусу бакалаврату;
- уточнення та визначення з понять “освітній рівень” та “освітньо-кваліфікаційний рівень”;
- дати повноцінну характеристику магістерської підготовки;
- відпрацювання педагогічних технологій поєднаних спеціальностей, що для соціального педагога особливо важливо.

Крім цього, аналіз закордонного досвіду підготовки педагогічних кадрів, результати експертної оцінки, традиції вітчизняної університетської освіти дозволяють говорити про необхідність виділення щодо автономного структурного підрозділу університету – університетського соціально-гуманітарного інституту, створення базового коледжу. Це відповідає загальному визначальному принципу розвитку світових університетських систем – інтеграції фундаментальної, спеціальної та професійної освіти в рамках університетського комплексу. Ця тенденція відповідає і специфічно національним особливостям, що відбивають історично та регіонально обумовлені риси розвитку університетської педагогічної освіти. Згідно нашого припущення,

ефективність впровадження ступеневої системи вищої педагогічної освіти соціального педагога, Державного галузевого стандарту означеної спеціальності багато в чому залежатиме від ментального їх освоєння, основними умовами якого нами визначено такі: доцільне використання підходів до організації та змісту ступеневої освіти у навчальних закладах країни; інтерпретація технологій ступеневої освіти на національній основі; впровадження соціального замовлення на соціального педагога; гнучкість і динамізм впровадження реальних вітчизняних моделей ступеневої підготовки спеціаліста соціально-педагогічної сфери.

У ході вивчення даного питання сьогодні уже з'ясовано закономірності ментального опанування досвідом ступеневої освіти на рівні самоусвідомлення бакалавра освіти; розроблено вихідну прогностичну типологію для визначення подальшої диференціації та індивідуалізації навчання в бакалавраті. Виявлено такі типи бакалаврів педагогічної освіти: концептуальний, теоретико-методичний, репродуктивно-практичний, творчо-практичний та креативно-педагогічний.

Дана типологія поряд із об'єктивно отриманими результатами навчальної діяльності (кредитне планування, модульно-рейтингове оцінювання, дотримання принципів освітніх стандартів) може сприяти диференціації навчання з метою перспективного розподілу на подальші рівні, а також може бути застосована у практичній роботі з різними педагогічними спеціальностями.

Згідно з результатами вивчення практики, можна констатувати, що при підготовці соціального педагога постає необхідність у тому, щоб на рівні бакалаврату здійснити розширення переліку загальнокультурних, культурологічних та регіонально зумовлених спеціалізацій.

Визначення статусу бакалаврату в педагогічних інститутах та університетах закономірно виводить на пошук оптимальної моделі змісту

підготовки бакалаврів педагогічної освіти з спеціальності “Соціальна педагогіка” плюс друга спеціальність або спеціалізація. Зважаючи на те, що наше бачення є одним із багатьох в ряді наукових розвідок з проблеми ступеневої підготовки фахівців для соціальної сфери, ми подаємо гіпотетичну ментальну модель підготовки бакалаврів соціальної педагогіки зі спеціалізацією прикладне і театральне мистецтво, іноземна мова, соціально-правовий захист, соціальний супровід прийомної сім’ї, музика, арттерапія та ін.

Запропонована модель впровадження ступеневої освіти соціальних педагогів зі спеціалізаціями відображає сутність перехідного періоду освіти, коли необхідно досягти оптимальних результатів інтеграції у світовий та європейський освітній простори при мінімальних втратах.

Тому ми пропонуємо шлях впровадження та ментального опанування двоступеневої вищої освіти у вигляді такої послідовності:

Вивчення → запозичення → аналіз → адаптація → перевірка → корекція → введення до системи.

Відповідно, з вищевикладеного вплив механізми впровадження двоступеневої вищої освіти: визначення оптимальних позицій трансформації за факторами; структурна та змістова корекція; постановка системних, лонгітюдних та локальних (в часі та в сферах) експериментів із введення різних моделей багаторівневої вищої освіти з спеціальності соціальний педагог; оприлюднення результатів, публічне їх обговорення в пресі, науково-практичних конференціях і т.п.; розробка варіаційних рекомендацій до впровадження у різних регіонах України, що дозволить нам через певний час внести зміни до державного стандарту даної спеціальності.

Вища освіта вступила у стадію фундаментальних змін, в основі яких лежить принципово нове мислення, орієнтоване на якісно нові умови життєдіяльності людини. Сьогодні потребується широкоосвічений

спеціаліст, котрий уміє спілкуватися і брати участь у виробленні і прийнятті рішень спільно з іншими людьми, здатний вирішувати етичні питання у конфліктних ситуаціях. Це й обумовлює перехід від мети навчання у вигляді системи “знання – уміння – навички” у їх класичному розумінні до особистісних характеристик майбутнього спеціаліста, які все більше виступають у ролі безпосередніх показників рівня соціалізації студента.

Сутність вищої освіти, соціально-виховної роботи в умовах вищої школи, їхня вагомість в інтелектуальному і моральному потенціалі однаково є важливими для держави, соціуму й особистості. Тому систему вищої освіти слід розглядати як одну із провідних галузей соціального життя, яка при створенні умови для її вдосконалення може стати надійним соціальним стабілізуючим фактором в українському суспільстві і в перспективі сприятиме його успішному розвитку.

Література

1. Болонсий процес у фактах і документах. – К.-Тернопіль, 2003. –52с.
2. Державний галузевий стандарт за спеціальністю “Соціальна педагогіка”, напрям “Педагогічна освіта” \ Керівник авт. Колективу проф. А.Й. Капська. - К.; 2004 - 700с.

М.А.Мацейків, В.Баглай

ПИТАННЯ ДИТЯЧОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ І. СІК ОРСЬКОГО

Анотація

В статті освещаются вопросы детской и педагогической психологии в научном наследии И.Сикорского. Показано его вклад в развитие детской и педагогической психологии.

У кінці XIX століття виникла і почала інтенсивно розвиватися дитяча та педагогічна психологія. Психологія зближалася з шкільною педагогікою під тиском потреб суспільства. На той час утворився значний масив публікацій про дітей - це були праці, що розглядали дитинство з точки зору медицини і педагогіки, філософії й психології, політики і